

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رژیم جامع علوم انسانی
در آخرین فرصت

- ای بخارا شاد باش و شادزی... / دکتر محمدرضا جلالی نائینی
- حرفهای ناگفته دربارهٔ جبهه ملی ایران / مهندی کوروش زعیم

اطلاعاتی تازه و حرف‌هایی ناگفته دربارهٔ جبههٔ ملی ایران

کوروش زعیم

۵۸۶

یادداشت سردبیر

آقای کوروش زعیم، از چهره‌های سرشناس جبهه ملی ایران و مولف کتابی درباره آن، در مطلبی که برای بخارا ارسال داشته‌اند، به نکات تازه‌ای در خصوص دوره‌ای از تاریخ این جبهه پرداخته‌اند و اطلاعات دست اولی ارائه داشته‌اند که واجد ارزش تاریخی است. انگیزه آقای زعیم در نگارش این مطلب، مقاله‌ای بود که بخارا در شماره ۲۴ خود (مهر - آبان ۱۳۸۴) تحت عنوان «جبهه ملی ایران» چاپ کرد. آن مقاله به دوره اخیر تحولات جبهه که درباره آن نوشته منتشر شده وجود ندارد و اطلاعات آن طبعاً فقط نزد کسانی چون آقای زعیم است که از تصمیم‌گیری‌های درونی در راس این جبهه باخبرند، پرداخته بود. نوشته آقای زعیم قطعاً خلثی را پر می‌کند که از نظر تاریخ‌نگاران معاصر قابل توجه است.

نکته دیگری که در نوشته آقای زعیم شاید برای عده‌ای تازگی داشته باشد و به رفع برخی سوء تفاهم‌ها کمک کند، این است که هیاتی از سران جبهه ملی در ۱۳۶۵ منشوری تدوین کرده‌اند و در آن بر ۳ اصل تاکید ورزیده‌اند:

- (۱) اعتقاد به اصول انقلاب ۲۲ بهمن ۱۳۵۷ علیه ظلم و استبداد
- (۲) حفظ رژیم جمهوری و مبارزه علنی در چارچوب قانون اساسی
- (۳) و حقوق بشر.

از آنجا که بخارا نشریه‌ای سیاسی نیست و از هیچ گرایش خاص سیاسی هیچ طرفداری نمی‌کند، با جلب کردن نظر پژوهندگان به این ۳ اصل در نوشته آقای زعیم، تاکید می‌ورزد که درج این گونه مطالب در بخارا فقط به لحاظ هدف مجله در کمک به ترویج داده‌های با ارزش برای پژوهش‌های تاریخی معاصر است. و نقل تاکید آقای زعیم بر آن ۳ اصل نیز در عین حال تاکید مجددی بر توجه مجله بخارا به اصول قانون اساسی است. امیدوارم صاحب نظران دیگری که می‌توانند به روشن شدن گوشه‌های تاریک دیگری از تاریخ معاصر ایران کمک کنند، یادداشت‌های با ارزش خود را، و البته با مراعات موازین قانونی کشور، برای درج در این مجله در بخش پژوهش‌های تاریخی ارسال دارند. ع. د.

... بزرگترین نمایش محبوبیت جبهه ملی در میان مردم، افزون بر گردهمایی‌های میلیونی اوایل انقلاب در تهران و در آرامگاه مصدق در احمدآباد، پاسخ مردم به فراخوان برای تظاهرات در میدان فردوسی برای روز ۲۵ خرداد ۱۳۶۰ بود. سال ۱۳۶۰ را می‌توان نقطه عطف تاریخ حاکمیت جمهوری اسلامی بشمار آورد. در آن روز، دو اشتباه تاریخی رخ داد. یکی اینکه سازمان مجاهدین خلق بجای تداوم شراکت برای ساختن مسالمت‌آمیز یک جامعه مردم سالار و متکی به رای مردم، راه مبارزه مسلحانه را در پیش گرفت و باعث اظهار وجود و قدرت گرفتن عوامل خشونت در حاکمیت و در نتیجه ضعف نیروهای ملی شد. دومین اشتباه، اقدام برای حذف نیروهای ملی از حضور در ساختار حاکمیت پس از انقلاب است.

در تیر ماه ۱۳۶۵، پس از اینکه شخصیت‌های جبهه ملی که در سال ۱۳۶۱ زندانی شده بودند، بتدریج آزاد شده بودند، گروهی از مسئولان و فعالان جبهه ملی ایران که حدود چهل نفر می‌شدند، در منزل آقای حسین شاه حسینی جلسه کردند که درباره نحوه ادامه فعالیت علنی جبهه ملی شور کنند. از آنجا که کاربرد نام جبهه ملی ممکن بود بهانه بدست مخالفانی که برچسب ارتداد جبهه را می‌توانستند دستاویز، تهاجم بکنند بدهد، برای شکستن سد خفقان و رعبی که وجود داشت، و نیز برای جلوگیری از حساسیت بیش از حد حاکمیت، بهتر دیدند که جلسات بدون کاربرد نام جبهه ملی ایران تشکیل شود. در آغاز تصمیم این بود که فقط در رابطه با روزهای تاریخی جبهه ملی ایران، مانند ۲۹ خرداد، ۳۰ تیر، ۲۸ مرداد، ۱۹ آبان و ۲۹ اسفند اعلامیه صادر شود و حرفها در غالب رویدادهای تاریخی زده شود. این پیشنهاد با اکثریت آراء به تصویب رسید و نخستین اعلامیه بمناسبت بزرگداشت روز قیام ملی ۳۰ تیر تدوین و صادر شد. این اعلامیه را ۳۸ نفر امضاء کردند. مقرر شد جلسات هر پانزده روز یکبار تشکیل شود. از آن پس، جلسات بطور مرتب با حضور بین ۳۰ تا ۵۴ نفر اکثراً در منزلهای آقایان جمال درودی،

علی شجاع و حسین گلزار تشکیل می شد. نخستین اعضای این هیئت عبارت بودند از: دکتر احمد اخوان آذری، عبدالعلی ادیب برومند، علی اردلان، امیر توکل امیرابراهیمی، مهندس مرتضی بدیعی، محمدعلی بهنیا، دکتر منوچهر بیات، محمد توسلی، دکتر حبیب داوران، جمال درودی، دکتر سیف‌الله رضایی، مهندس کورش زعیم، عباس سمیعی، صادق سرفراز، حسین شاه حسینی، علی شجاع، حسین میرشمس شهنشانی، حسن شهیدی، دکتر عبدالحسین صابری، دکتر ابوالفضل صالحیان، احمد عسگری راد، ابراهیم عینکچی، جلال غنی‌زاده، پرویز فرد عظیمی، دکتر ابوالقاسم فروزان، هرمزان فرهنگ، حسین گلزار مقدم، حسن لباسچی، حاج محمود مانیان، دکتر اسدالله مبشری، تیمسار ناصر مجللی، محمدملک خانی، مهدی مویدزاده، مهندس نظام‌الدین موحد، حسن میر محمد صادقی، حاج حسین نایب حسینی، دکتر پرویز ورجاوند، حاج محمد حسن یگانه. بعداً، بتدریج آقایان علی اصغر افشار کهن، ابراهیم پاشاپور، کیومرث تات، محمد محمدی اردهالی، غلامحسین خیر، عباس درگاهی، تقی رضانی، دکتر احمد سپهری، حاج عباسعلی شہسواری، عباس لطفی‌پور، دکتر امیرناصر مصلح‌پور، نصرت‌الله مظلومی، مهندس حمید منزہ، ہادی موتمنی، مهندس علی اکبر نوشین و دکتر سیروس یحیی‌زادہ بہ جلسات پیوستند.

در سال ۱۳۶۵، هیئت تصمیم گرفت کہ منشوری برای خود و فعالیتہایش تدوین کند. در

یکی از نشست‌ها، پنج نفر آقایان علی اردلان، جمال درودی، کورش زعیم، حسین شاه حسینی و حسن طالبی انتخاب شدند که به تدوین یک منشور موقت اقدام نمایند. منشور نامبرده شامل سه اصل: «اعتقاد به اصول انقلاب ۲۲ بهمن ۱۳۵۷ ملت ایران علیه ظلم و استبداد، حفظ رژیم جمهوری و حرکت و مبارزه علنی در چارچوب آزادیهای مصرح در قانون اساسی و حقوق بشر»، تدوین و توسط هیئت در جلسه بهمن ۱۳۶۵، تصویب شد. در منشور نامبرده، برنامه‌زیر برای تحقق سه اصل اعتقادی ذکر شده بود:

الف - بدست آوردن آزادیهای مصرح در قوانین مملکت و اعلامیه حقوق بشر.

ب - تبلیغ و تبیین وقایع تاریخی ملی و اسلامی، ترویج فرهنگ ایرانی، تقویت روح وطن‌دوستی و احساسات میهنی (از طریق گفتار و نوشتار).

ج - توجیه و تبیین وقایع تاریخی ملی و میهنی (وسیله نشریات).

د - بحث درباره مسائل سیاسی و اجتماعی و مشکلات اقتصادی جامعه ایران و یافتن راه حل آنها (وسیله نوشتار و گفتار).

د. همکاری با جمعیت‌ها و شخصیت‌های سیاسی غیروابسته و نیروهای ملی غیر وابسته. از آنجا که حاکمیت برای ارباب و جلوگیری از فعالیت، به جبهه ملی ایران برچسب ضد دینی زده بود، این گروه از همکاری همه چهره‌ها و سازمانهای ملی که منشور را می‌پذیرفتند برای پیوستن استقبال کرد، و بهمین دلیل پس از مدتی به «هیئت حسن نیت» معروف شد. تقریباً همه چهره‌های شناخته شده جبهه ملی ایران و همه اعضای شورای مرکزی، بجز چند نفر که با هر گونه فعالیت تا آرام و امن شدن اوضاع مخالف بودند، در فعالیت‌های هیئت حسن نیت حضور مستمر داشتند. در طی سالهای فعالیت، هیئت حسن نیت حدود یازده اعلامیه و اعلام موضع قاطع نسبت به سیاستهای داخلی و خارجی جمهوری اسلامی صادر کرد. این گروه همه اعلامیه‌های خود را با نام امضاء می‌کرد که هنوز از افتخارات جبهه ملی ایران بشمار می‌رود. از جمله اعلامیه‌های معروف گروه حسن نیت جبهه ملی، اعلامیه «آقای ریگان وحشی کیست؟» در خرداد ۱۳۶۶، در پاسخ به توهین رییس جمهور امریکا به ملت ایران بود که بزبان انگلیسی و فارسی توسط خود من نوشته شد و با امضای ۹ نفر آقایان علی اردلان، ادیب برومند، مهندس کورش زعیم، حسین شاه حسینی، حسن شهیدی، حسن لباسچی، دکتر اسدالله مبشری، تیمسار ناصر مجملی و دکتر پرویز ورجاوند صادر شد. این نامه بازتاب گسترده‌ای در مطبوعات و رسانه‌های خارج پیدا کرد. اعلامیه دیگری که بازتاب گسترده‌ای داشت، بارها در مطبوعات دیگر در داخل و خارج چاپ شد و یکی از پر سر و صداترین اعلامیه‌ها بشمار می‌آید، پاسخ جبهه ملی به یک سری مقاله‌های تحریف تاریخی و حمله‌های شدید به دکتر مصدق در روزنامه

رسالت بود. پژوهش و تهیه متن این اعلامیه به درخواست آقای علی اردلان به آقای جمال درودی سپرده شد و پس از تصویب هیئت در شهریور ۱۳۶۶، منتشر شد اعلامیه پر سر و صدای دیگر هیئت، اعلامیه «آزادی؟! انتخابات» در دیماه ۱۳۶۶، بود. این اعلامیه در کمیسیون منتخبی مرکب از آقایان اردلان، درودی، زعیم، شاه حسینی، طالبی و لباسچی در طی چندین نشست، تدوین، تصویب و با ۴۵ امضاء منتشر شد. این اعلامیه در داخل و خارج بازتاب بسیار گسترده‌ای داشت بطوریکه روزنامه کیهان شدیداً به آن حمله کرد و حاکمیت شماری از فعالان هیئت حسن نیت را دستگیر و زندانی کرد. اعلامیه‌های معروف دیگر این هیئت، «آیا انقلاب مسئول است؟» در بهمن ۱۳۶۶، و «ملت را بکجا می‌برید؟» بقلم آقای ادیب برومند در اردیبهشت ۱۳۶۷، بود.

در همان زمان، تصمیم گرفته شد که منشور اصلی جبهه ملی ایران هم بازنویسی شود. نخستین منشور پس از انقلاب در سال ۱۳۵۸ توسط کمیته‌ای مرکب از آقایان علی برزگر، علی رشیدی، کورش زعیم، حسن لباسچی و پرویز ورجاوند، بر پایه منشور پیشین و با تغییراتی عمده، تدوین شده بود. ولی اکنون، در سال ۱۳۶۶، بعلت تغییرات کلی در سیاست اداره کشور، منشور نیاز به بازنگری داشت. کمیته دیگری مرکب از پنج نفر آقایان علی اردلان، علی رشیدی، کورش زعیم، حسن لباسچی و پرویز ورجاوند، مسئول شدند که منشور را بازنگری و بازنویسی کنند. منشور جدید در بیش از ۶۰ صفحه تدوین و در کمیته تصویب شد، ولی بعلت، عدم اجلاس شورای مرکزی جبهه ملی ایران، به تصویب نهایی نرسید.

هیئت حسن نیت حدود ۱۱ اعلامیه صادر کرد، که متن آنها و در موقعیتی که آنها صادر شده بودند، هنوز از افتخارات جبهه ملی بشمار می‌رود، که حتی در سخت‌ترین و خطرناکترین شرایط سیاسی و اجتماعی از بیان صریح خود خودداری نکرده است. هیچ سازمان سیاسی ملی هرگز چنین شهامت و از خودگذشتگی نشان نداده است.

در اوایل سال ۱۳۶۴، از آنجا که فعالیت سیاسی برای سازمانهای سیاسی ملی غیر ممکن شده بود، جبهه ملی و نهضت آزادی نشستهای مشترکی برای ایجاد یک تشکل جدید که بتواند در شرایط سخت روز به فعالیت سیاسی بپردازد تشکیل دادند. این نشست‌ها منجر به بنیانگذاری «جمعیت دفاع از آزادی و حاکمیت ملت ایران» شد. در جلسه‌ای با حضور شادروان علی اردلان، آقایان ادیب برومند، حسین شاه حسینی، حسن لباسچی، تیمسار ناصر مجللی، مهندس نظام‌الدین موحد، دکتر پرویز ورجاوند و کورش زعیم، موافقت شد که از سران جبهه ملی، آقایان اردلان، شاه حسینی و موحد، نه بعنوان نمایندگان جبهه، بلکه به اعتبار شخصی خود در تشکیل جمعیت دفاع از آزادی و حاکمیت ملت ایران مشارکت کنند و اینکه جبهه ملی از فعالیتهای آنها

در جمعیت پشتیبانی خواهد کرد. دو سه نفر از شخصیت‌های جبهه ملی که در فعالیتهای هیئت حسن نیت هم شرکت نمی‌کردند، با مشارکت چهره‌های جبهه ملی در جمعیت دفاع مخالف بودند و آن را خلاف آرمانهای جبهه ملی تلقی می‌کردند. در روز ششم اسفند ۱۳۶۴، طی یک کنفرانس مطبوعاتی، موجودیت دفاع از آزادی و حاکمیت ملی ایران اعلام شد.

این تشکل در روز ۱۰ خرداد ۱۳۶۷، از سوی حاکمیت جمهوری اسلامی با دستگیری و زندانی شدن شخصیت‌های موثر آن مانند شادروان علی اردلان، و آقایان امیر توکل امیر ابراهیمی، دکتر حبیب داوران، حسین شاه حسینی، حسین میرشمس شهبهانی، هرمز ممیزی و مهندس نظام‌الدین موحد از جبهه ملی، و چند نفر از شخصیت‌های نهضت آزادی و ملی، و مصادره ساختمان مرکزی جمعیت تعطیل شد.

نشستهای هیئت حسن نیت جبهه ملی ایران تا تابستان ۱۳۶۷، ادامه داشت، ولی بعلت زندانی بودن برخی از اعضای موثر آن، کم‌کم از رونق افتاد، زیرا بدون حضور و تایید آنان صدور هرگونه اعلامیه‌ای بجز در رابطه با درخواست آزادی آنان، مجاز نبود. در آخرین نشست هیئت، تصویب شد که جلسات تا زمان آزادی اعضای زندانی تعطیل شود.

پس از پذیرفتن قطعنامه ۵۹۸ شورای امنیت و پایان جنگ ایران - عراق، این گروه دوباره گرد هم آمدند و نخستین اعلامیه مشترک فعالان جبهه ملی ایران، حزب نهضت آزادی ایران، جمعیت منحل شده دفاع از آزادی و حاکمیت ملت ایران و با پیشگامی شادروان آیت‌الله سیدرضا زنجانی، با امضای ۹۰ نفر خطاب به «جناب آقای رییس جمهور» وقت صادر شد. دستاورد این اعلامیه که به اعلامیه ۹۰ نفری معروف شد و بازتاب بسیار گسترده‌ای در ایران و جهان یافت، دستگیری و زندانی شدن چندین نفر از امضاء کنندگان بود.

با وجود جو سیاسی کشور و عدم امکان فعالیت، مسئولان و فعالان جبهه ملی ایران کماکان به تشکیل جلسات، موضع‌گیری در مسائل جاری ادامه دادند و از آن پس برای خودداری از به خطر انداختن بدنه سازمانهای جبهه ملی، اعلامیه‌ها را برای مدتی فقط با امضای ۸ یا ۹ نفر صادر می‌شد که عبارت بودند از شادروانان علی اردلان، دکتر اسدالله مبشری، تیمسار ناصر مجللی و آقایان ادیب برومند، کورش زعیم، حسین شاه حسینی، حسن شهیدی، حسن لباسچی و دکتر پرویز ورجاوند.

در پاییز سال ۱۳۷۳، به همت آقای ادیب برومند، اعضای شورای مرکزی جبهه ملی ایران رسماً فراخوانده شدند و جلسات و فعالیت تشکیلاتی باز آغاز شد. شورا دوباره اقدام به بازسازی تشکیلات نمود و نشریه ماهانه داخلی پیام «طرفداران» جبهه ملی ایران بجای روزنامه توقیف شده «پیام جبهه ملی ایران» انتشار یافت که بعداً واژه «طرفداران» از نام آن حذف شد. تا

پایان سال ۱۳۸۴، تعداد ۱۴۸ شماره از خبرنامه «پیام جبهه ملی ایران» منتشر شده است. دهها اعلامیه، اعلام موضع در سرمقاله‌ها، صدها مصاحبه با رسانه‌های داخلی و بین‌المللی و سخنرانی‌های چهره‌های شناخته شده جبهه ملی به ملت ایران نشان داده است که جبهه ملی ایران، همانند همیشه، مرعوب شدنی نیست و تحت هیچ شرایطی ملت را تنها نخواهد گذاشت و، نیز اینکه، فعالان جبهه ملی ایران تعهدی ابدی نسبت به منافع ملت ایران و مصالح کشور و استقرار دموکراسی و حاکمیت ملی دارند و هیچ خطری یا تهدیدی هرگز نخواهد توانست آرمانهای جبهه ملی ایران را تعطیل کند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی